УКРЛІТ.ORG
ПУБЛІЧНА ЕЛЕКТРОННА БІБЛІОТЕКА
УКРАЇНСЬКОЇ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Ефемерида кохання

Бережний Василь Павлович

I

У великому місті, що розкинулось під прозорим склепінням у кратері Шіллера, сталася надзвичайна подія. Коли численне його населення рушило до своїх їдалень на обід, жодні двері не розсунулися, ніде не прозвучало з мікрофонів таке звичне: «Ласкаво просимо! Смачного!» Обідів не було. Такого ще не траплялось, відколи люди побудували міста на Місяці. Нечувано! Дивно, дуже дивно!

Кожен реагував на це по-своєму. Одні тільки знизували плечима, інші грюкали в двері, гадаючи, що то зіпсувалися автоматичні пристрої, знайшлося й чимало таких, що весело сміялися з тієї пригоди.

Але всім було цікаво дізнатися: що то за причина, що ціле місто лишилося без обіду?

Незабаром по телебаченню оголосили: це сталося внаслідок того, що черговий кулінар колега Никон так замріявся, що забув задати програму електронній машині «Апетит», і вся система після сніданку не працювала. Отак і сказали: «Замріявся». Не почали вигадувати, що, мовляв, захворів чи допустив якийсь там недогляд, а просто замріявся.

Подія ця розвеселила все місто. Довго після того по радіо і телебаченню передавалися жартівливі пісні, вірші, навіть цілі поеми; газети друкували гуморески, фейлетони, пародії, епіграми, шаржі; окремими брошурами з’явилися дисертації, наукові розвідки і дослідження, кіножурнали і повнометражні фільми-комедії, драматурги написали п’єси, режисери їх поставили, а любителі пензля так постаралися, що довелося спішно будувати новий виставочний павільйон, щоб розмістити їхні полотна. Жоден мешканець міста — і це треба підкреслити: жоден! — не лишився осторонь, а так чи інакше відгукнувся на цю подію. Та й не дивно, бо, з одного боку, кожен у вільну годину займається якимось видом мистецтва (а то й кількома), а з другого, — подія порушила добре заведений, десятиліттями усталений механізм життя.

Никона безперервно атакували: будь ласка, виступи на сцені, знімайся на студії, позуй художникам, проаналізуй перед науковцями свої переживання і т.д. Усім, бач, весело.

Тільки бідному Никонові було не до сміху і жартів. Зачинився, сховався від усіх. Протягом довгого місячного дня не з’являвся в громадських місцях, не прогулювався в скафандрі за прозорим склепінням міста, хоч усі знали, що він любив там поблукати в товаристві своїх друзів. Більше того, Никон вимкнув у своїй квартирі відеофонні екрани, і невідомо було, що він робить вдома.

«Впав у протиріччя, — подумав один із його друзів, філософ і астроном, якого за широке чоло прозвали Сократом. — Зернина Всесвіту хоче самоізолюватись?» — І вирішив провідати Никона.

Славетний кухар зустрів свого друга з похмурою стриманістю, певне, гадаючи, що й цей замислив якийсь опус, але, переконавшись, що Сократ зайшов «так собі», пожвавішав, хоча

задума не сходила з його обличчя. Деякий час вони сиділи за столиком мовчки. Потім розговорилися.

— А ти знаєш, — Никон жалісливо поглянув на Сократа і глибоко зітхнув, — тільки автор першої інформації і був близький до істини. Я таки замріявся! Мене тоді полонили спогади — спогади про неї, зрозумій…

Оте «неї» Никон вимовив з притиском, протяжно, вкладаючи в те слово і радість, і біль, і смуток. Чого-чого, а цього Сократ не сподівався.

— Невже ти, — недовірливо спитав він, — невже ти закохався?..

Певне, сам він не зазнавав цього почуття і, мабуть, не дуже-то й вірив, що воно існує в природі.

— А чого ж критися, — розвівши руками, усміхнувся Никон, — таки закохався!

— А… а який зміст вкладаєш ти… в це поняття?

Никон розсміявся:

— Поняття! Ех ти, філософ… Тобі все — поняття та категорії…

Він знову зітхнув і натиснув одну з кнопочок, прихованих на орнаментованому вінчику круглої дошки столика. Полилася тиха музика. На стінах виникли весняні степи. Легкий туман покриває землю. Та ось пробиваються джерельця, дзвенять струмки, ламаючи сонячне проміння на блискітки, вируючи, повнячись радістю. Картини плавно змінюють одна одну. І ось уже не струмки й не ріки, а ціле море — широке, глибоке — ховає в собі Сонце, як велетенське гаряче серце. Воно сяє в глибині, проймає світлом синю товщу, а над нею виблискують великі зорі. Та ось важкі темні хмари закривають усе. Налітає вітер — передвісник бурі, — тонко, щемливо голосить у травах, глухо стугонить понад хвилями. Розпач, біль, туга.

Музика раптом обвалилася — наче якась скеля.

Сократ сказав:

— Що ж, це ефектно. Сам записав?

— Так.

— А я й не знав, що ти такий оригінальний композитор…

— Я не композитор, — заперечив Никон. — Я просто закоханий. — І йому раптом стало і шкода чогось, і образливо, а чого шкода і на кого образився — і сам не знав.

— Але все-таки, що це означає? — Сократ поглянув на свого товариша з непідробною дитячою наївністю. — Що значить «кохати»?

Никон не знав, що відповісти. Ну, як, наприклад, пояснити дальтоніку, що таке зелений колір?

Встав, походив по кімнаті, як нетерплячий тигр у клітці. Зупинився навпроти Сократа, притулив руки до грудей.

— Ну, як би тобі сказати… Я її так люблю, так люблю…

— Загальні поняття.

— Я б її на руках носив…

— Не думаю, що їй це було б приємно і зручно.

— Цілував би її, цілий день не спускав би з рук і цілував.

— Дурниця, — заперечив Сократ. — Ну, що в тому приємного: притулити губи до губів чи до щоки?..

Никон замахав руками:

— Та для мене щастя, просто щастя чути її голос, бачити, як вона ходить!.. Мені радісно, що вона є на світі!

— Самонавіювання, — спокійно констатував Сократ. — Дівчата всі однаково ходять — спортивна ж програма одна.

— Ех ти!.. — безнадійно махнув рукою Никон. — Це важко зрозуміти, це треба відчути…

— Я розумію одно: інстинкт продовження роду. І навіщо всі оці красивості, всі «охи» та «ахи»? В давнину, я читав, як через оце так зване кохання стрілилися, вішалися, топилися, гамселили одне одного, різалися, випікали кислотою очі, пробивали черепи, отруювали себе міцними напоями, ковтали дим, божеволіли, дуріли, чманіли і замріювались. Так то ж були відсталі, можна сказати, дикі істоти! Прокидався інстинкт продовження роду і пробуджував багато інших тваринних інстинктів. Соромся, Никоне! Усвідомлюєш, до чого ти докотився? Закохався!

Ця тирада не справила на Никона ніякого враження.

— А я, знаєш, оце випив би з досади міцного вина… — задумливо промовив він. — Отакого ото, як викопали археологи на Кавказі.

— Бачиш, бачиш! — жахнувся Сократ. — Ти опускаєшся до рівня стародавніх людей! Але яка в тебе досада? Ти ж доводиш, що це радість — закохатися! Об’єкт твого кохання також закоханий, звичайно?

— Так. Але в іншого.

— Он воно що! — аж засміявся Сократ. — Ланцюгова реакція! Але цьому можна зарадити.

— Як?! — з надією в голосі спитав Никон.

— А дуже просто: забудь її. Забудь, і все. Нащо про неї думати, коли вона думає про іншого, а той інший, певне, ще про іншу, а та в свою чергу…

— Не дотепно, — перебив Никон.

— Але ж згодься, що й тут є своя, заздалегідь визначена орбіта: захоплення, обожнювання, звичка і, нарешті, — байдужість. То чи не краще пришвидшити еволюцію цього поняття і — забути?

— Це тобі легко говорити. Забути її просто неможливо, зрозумій — неможливо! Я б оце не то що на ракеті — на крилах полетів би до неї на Землю… Вона працює в Заповіднику природи на

Україні.

Сократ лагідно усміхнувся і встав. Підняв сріблясту штору, що закривала прозору стіну, і деякий час дивився на місто. Рухомі стрічки тротуарів несли в різних напрямах сотні, тисячі людей, контури будівель — то ламані, то хвилясті — спадали за обрій, а крізь гігантську півсферу, що захищає місто від космічного холоду, ллється дощ сонячного проміння.

— Поглянь, Никоне, он там біліє, іскриться горбатий дах. То Центр здоров'я. Там виліковують усі хвороби.

— Я здоровий, нащо мені той Центр?

— Ні, ти хворий. Тяжко хворий, друже. Твої аналізатори дають неправильну картину дійсності.

— Та не вигадуй дурниць, — Никон зігнув руки в ліктях, напружився — заграли м'язи передпліччя, грудей, спини, ніг. Відчуття сили і бадьорості забриніло в усьому тілі. — Здоров'я мені не позичати! Ну, а щодо аналізаторів, то вони мені точно засвідчили: нема кращої в світі!

— Якщо хочеш знати, в тебе психічна хвороба. І дуже небезпечна.

— Як же вона зветься згідно з твоїм реєстром?

— БК.

— Що за БК?

— Безнадійне кохання.

Никон розсміявся, та так заразливо, що, здавалося, і стіни в кімнаті от-от розсміються.

— БК! Оце вигадав! — Никон вхопився за живіт. Лице йому почервоніло, а з очей так і бризкало веселістю. Він вибухав і вибухав сміхом.

А Сократ поглядав на нього сумовито. «Безпричинне збудження, — думав він, — то активізація, то падіння тонусу. Цілковитий психічний розлад». Почекавши, доки Никон пересміється, він лагідно сказав:

— Заспокойся, друже. Коли б ти міг вгамувати свої нерви, я довів би тобі, що ніякого кохання, власне, в природі немає…

— Навіть безнадійного? — пирхнув Никон.

— Не іронізуй. Так, ніякого кохання, лише розмови про нього, — спокійно вів далі Сократ, — розумієш? — розмови! Адже це почуття аж ніяк не відображає самого об'єкта, а тільки передає суб'єктивне ставлення до нього.

— Ну, гаразд, — Никон сів до столика і почав витирати хусточкою чоло. — Все-таки мені цікаво: невже ти ще не закохувався?

— Хочеш сказати, чи я не чманів? — скривився Сократ. — Ні, як казали в давнину, бог милував. Але спостереження показують, що дев'яносто дев'ять відсотків юнаків хворіють на цю хворобу, в тому числі кілька відсотків на БК.

В його рівному, спокійному голосі було стільки байдужості, скрипу сухого дерева, що Никон

одразу перестав сміятися. «Що з ним трапилось? — подумав, окинувши товариша співчутливим поглядом. — Невже його інтелект зовсім придушив емоції? Хіба це людина? Робот!»

— Слухай, якщо ти сам не відчуваєш… як би тобі це передати… — Никон наморщив чоло і деякий час мовчав. — Ні, цього пояснити не можна, — тріпнув чубом, — бо кохання — це таємнича незбагненна штука! І в кожного воно інакше, своє, неповторне…

— Уже й незбагненна! Ти зовсім одурів. Не забувай, що ми живемо в двадцять першому столітті, і можливості математичної психології набагато розширились. Кохання, як всяке явище матеріального світу, — скрипів далі Сократ, — можна класифікувати, систематизувати, можна за допомогою координат визначити рух цього поняття для майбутніх моментів часу, тобто можна скласти ефемериду кохання. Хочеш? Складу. З точністю до одного дня.

— Місячного чи земного? — усміхнувся Никон.

— Земного, — серйозно відповів Сократ. — Врахувавши ступінь твого емоційного збудження, обставини твого життя, уподобання, функцію часу і, нарешті, дію лікування, — можна буде з точністю до дванадцяти годин визначити, коли саме твоя психіка унормується. Хочеш?

— Нічого в тебе не вийде, мудрий друже, хоч ти й знавець математичної психології.

— Вийде, і раджу тобі звернутися до Центру здоров’я.

— Щоб засміяли?

— Навпаки, твоя поява буде для них святом!

На прощання Сократ навіть скривив губи, намагаючись усміхнутись.

— Все буде добре. До зустрічі.

II

Никон не дуже квапився до Центру здоров’я. Зійшов на повільну стрічку тротуару, і вона спроквола понесла його повз квартали, тісно заставлені будинками, через густодеревні парки, в яких розливалися пахощі земного лісу. Все це він бачив безліч разів, але зараз обмацував поглядом, як і вперше. Знав, що мармурові корпуси зовсім не мармурові, а з пластика, що дерева — синтетичні і «садили» їх тут художники та хіміки, — все це Никон добре знав, але сприймав як справжнє, земне. Усе їхнє місто синтетичне, і це тільки свідчить про могутність сучасної науки. Так, так, вона зробила неймовірне, вона творить другу природу на Місяці! Але людина… почуття… Невже Сократ має рацію?

Центр здоров’я — то чималий квартал, де навколо велетенського головного корпусу розташувалися численні павільйони. Це не лише лікувальний заклад, в якому, до речі, здебільшого займалися профілактикою, а й наукова, дослідницька інституція. Досі Никон не бував тут жодного разу, і тепер з цікавістю поглядав навколо. йдучи широкою пальмовою алеєю, думав про свого друга-аскета і відчував, як груди розпирає почуття протесту. «Ефемерида кохання»! Що це тобі — небесне тіло, яке рухається по заздалегідь обчисленій орбіті? Еге-ге… Небо моєї душі чи не складніше від отого, що темніє над нашими головами… І вона, вона в ньому сяє непогасним сонцем! Ага, треба написати симфонію про Сонце…

В головному корпусі Никона зустріли гарні, веселі, може, аж занадто веселі дівчата-аспірантки. Він, бідолашний, і не здогадувався, що саме його поява викликала таке пожвавлення. Хитрунки

одразу ж впізнали «замріяного» і ледве стримували натиск сміху.

В залі обліку до нього ходою балерини підійшла привітна аспірантка і так сяйнула блакиттю великих очей, що Никон аж зажмурився. Зажмурився і одразу ж подумав про «об'єкт свого почуття», як сказав би Сократ. Усіх дівчат він блискавично порівнював з нею, і це порівняння було, звичайно, не на їхню користь. Вона — то сонце, зорі, пісня, музика, увесь світ! Он як вона ввійшла в Никонову душу.

— Ви мені пробачте, — почав Никон, не знаходячи потрібних слів і з надією поглядаючи на вродливу аспірантку, — але я прийшов… як би вам це сказати… За намовою свого товариша…

Чарівна усмішка заспокоїла його:

— Я знаю, він консультувався з нами.

— Сократ?

— Хай буде по-вашому, Сократ — це мудра людина.

— Ви маєте на увазі великого елліна чи мого товариша? — пожартував Никон.

— Оце вже секрет, здогадайтеся!

Аспірантка граціозно підійшла до одного з стелажів, зробленого під дуб, і взяла малесеньку котушечку.

— Прошу, погляньте, — вставила котушечку до невеличкої чорної скриньки і торкнула кнопку. Кришка на ній засвітилася, і Никон побачив Сократа.

— Він пройшов у нас курс так званого емоційного лікування.

— Які там емоції? — здивувався Никон. — Він зовсім не розуміє… ну, не знає таких, наприклад, емоцій, як… не знаю, як вам точніше сказати…

Аспірантка знову не стрималась і усміхнулась.

— Я догадуюсь, про що ви… Але ж раніше він дуже страждав од безнадійного кохання.

— Хто? Оцей сухар? Оця логічна конструкція? — Никон страшенно здивувався, витріщив очі на вродливу аспірантку і… зареготав. — Ви жартівниця, ох і жартівниця!

— Вам не віриться? Що ж, це тільки свідчить про надійність нашого лікування. Ознайомтеся з щоденником, і ви переконаєтеся в цьому. Подумайте. Зважте.

Плавною ходою вона вийшла із залу.

Никон сів до апарата. На сивому екрані з'являлися то графіки емоцій, то цифри, що вказували на кількість одержаних Сократом біомагнітних імпульсів, то складні показники орієнтації пам'яті, яких без спеціальної підготовки і не зрозумієш, то його обличчя, спочатку змучене й сумне, а далі все лагідніше і спокійніше. Тепер Никон уже не сміявся. Виходить, це справді серйозно…

Відкинувся на спинку стільця, не звертаючи уваги на миготіння екрана. До щему в серці думав про неї, пригадував зустрічі, розмови — там, на далекій Землі, повитій голубим ореолом. Це

було щось казкове, дивовижно прекрасне, прозоре й запаморочливе… Вони ходили з нею у високих травах, полохали диких птахів, милувалися красою згасаючого Сонця. А лижні прогулянки по співучому снігу Антарктиди? А польоти в супутнику? І в очах її сяяло передчуття щастя!.. То невже ж усе це — тільки електронний ланцюжок, відбитий у пам’яті? І що ж — зітерти той відбиток і всі ці образи зникнуть, наче їх і не було? — Никон аж здригнувся. — Убити образ найдорожчої людини! І задля чого — щоб бути унормованим? Ех, сократівське у тебе чоло, друже, але… Ну що ж — вона зрештою обрала інший шлях, то що ж… Коли вона війнула на мене холодком, я, хоч і вдавав спокійного, сам мало не кричав з розпуки. А з якою крижаною погордою відкинула вона моє запрошення прилетіти сюди, на Місяць… Ну, й Сократ хороший: не признався, що й у нього… А та зустріч із чорнявим юнаком: як вона усміхнулась йому! Це була крапля, що переповнила чашу. Погане це почуття — ревнощі, а от нуртує всередині, ятрить, пече…

Никон зітхнув, оглянувся і рішуче встав. Хай йому чорт, отак людина може й розкиснути!

Лункими кроками вийшов із залу.

— Коли розпочнемо? — рушила йому навстріч волоока аспірантка.

— А ніколи! — весело гукнув Никон.

— Чому? — ще більше округлились її очі.

— А ви закохувались? — ступнув до неї Никон, і дівчина почервоніла. — Ні? Так от як закохаєтесь, тоді зрозумієте! Коли б мені Сократ відверто розповів про себе, я б навіть не зайшов до вас… Тобто я хотів сказати: не наважився б відбирати у вас дорогоцінного часу. Так що це його провина…

— Ні, — оговталась дівчина, — він, може б, і розповів, але в його пам’яті не лишилось інформації не тільки про своє безнадійне кохання, а й про курс лікування. Він, немов у стародавній легенді, скуштував напою забуття. Так що й ви не бійтесь: шкодувати просто не зможете.

— Красненько дякую! Нехай уже я буду таким, як є — «замріяним».

— А більше не залишите нас без обіду? — дівчина лукаво схилила голову.

— Задля розвитку нашого мистецтва можна буде й ще…

— Глядіть, а то за вас візьмуться сатирики! — посварилась пальцем. І така мила посмішка освітила її обличчя, що Никон і додому дістався під її враженням.

Хороший, безпричинно радісний настрій охоплював його єство. Навіть синтетична обстановка житла тепер здавалась йому привабливою. Ходив по кімнаті енергійними кроками, наче в передчутті чогось світлого, захоплюючого.

І коли раптом дзенькнув дзвоник, Никон аж здригнувся од несподіванки.

Прийшов Сократ. Никон спохмурнів лише на хвилинку і знову просяяв.

— Ну, що — склав ефемериду кохання?

— Склав. — Сократ був трохи здивований легковажною веселістю друга і надав своїй мові

підкресленої серйозності. — Захисні сили твого організму ще не вступили в активну стадію, але це незабаром станеться. Зрештою психіка зводиться до хімізму, виділення певних речовин у кров. Ось графік...

Але він не встиг показати своїх психологічних схем: пролунав сигнал відеофона — звичайний, такий, як завжди, ніжний, трохи співучий сигнал. Та для Никона він чомусь видався незвичайним, наче юнакова душа набрала надприродної чутливості. Він поспіхом кинувся вмикати екрани. І ось затремтіли шовковою голубінню спочатку стіни, а потім і стеля. Наче з морської глибини поволі проступило, виринуло радісне обличчя дівчини. Вона дивилася звідусюди, і погляди її великих, виразних очей схрещувались на постаті Никона.

— Любий мій, — ворухнулися ЇЇ губи, — невже ти не здогадався, що я тільки вивіряла тебе?

— Я... я... — хотів щось сказати Никон і не міг.

— Розповім тобі все, коли зустрінемось. Я ж розмовляю з ракети. Зустрічай «Тайфун»!

Екрани погасли. Приголомшений Сократ впустив на підлогу сувійчик паперу, на якому він вивів ефемериду кохання.

— «Тайфун»! «Тайфун»! — трусонув його за плечі Никон. — Із Землі летить «Тайфун»!

Джерело: *Бережний В. П.* По спіралі часу. Фантастичні повісті та оповідання. Київ. "Дніпро", 1978. — 384 с. — С. 270-278.

Постійна адреса: http://ukrlit.org/berezhnyi_vasyl_pavlovych/efemeryda_kokhannia